

“Koulun ja työelämän välinen yhteistoiminta siirtovaikutuksen ja rajojen ylittämisen näkökulmasta” –tutkimusryhmän johtaja Ritva Engeström
VTT, tutkija, Verkko-oppimisen ja tiedonrakentamisen tutkimuskeskus,
Psykologian laitos, Helsingin yliopisto, ritva.engestrom@helsinki.fi

Esittely

Tutkimusryhmä työskentelee oppilaitoksen ja työelämän rajapinnoilla

Esittelen tässä tutkimusryhmän, joka sijaitsee Toiminnan teorian ja kehittävästä työntutkimuksesta yksikössä ja on osa yksikön toimintaa. Yksikkö on tuottanut tutkimusta ja antanut jatkokoulutusta runsaat kymmenen vuotta Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksella. Se valittiin vuosiksi 2000–2005 yhdeksi Suomen Akatemian huippututkimusyksiköistä.

Yksikössä tehdään tutkimusta sekä henkilöiden yhteisinä projekteina että yksittäisinä osaprojekteina. Molempia on yksikössä meneillään aina useita. Tutkimusyksikön toimintarakenteeseen on kuulunut 4–5 tutkimusryhmää. Ne edustavat teemaltaan tiettyjä tutkimusintressejä ja kokoavat yhteen meneillään olevia projekteja. Lisäksi yksikkö ottaa sisään tohtorintutkintoon tähtääviä jatko-opiskelijoita, joilla on takanaan perustutkinto eri aloilta. Tohtoriohjelman opinnot kestävät noin viisi vuotta. Tällä hetkellä käynnissä on myös maisteriohjelma.

Toiminnan teoria on tieteellinen paradigma, jonka perustuu erityiseen kulttuuri-historialliseen tutkimusperinteeseen psykologiassa ja toiminnan teoriassa. Yksiköllä on maamme oloissa erityislaatuinen inhimillisen toiminnan tutkimusohjelma, joka on saanut kansainvälistä tunnustusta ja seuraajia. Vastaavanlaisia tutkimusyksiköitä on perustettu mm. Englantiin, Japaniin ja Uuteen Seelantiin.

Yksikössä aloitti vuonna 1998 prof. Terttu Tuomi-Gröhnin johtamana tutkimusryhmä, jonka tutkimusintressinä on tehdä toiminnan teoriaan pohjaavaa tutkimusta *eriateisesta ja -alaisesta ammatillisesta koulutuksesta sekä työn ja oppimisen uusista rajapinnoista*. Tutkimusryhmän taustalla on ollut kaksi suurempaa projektia, jotka ovat sekä mahdollistaneet pitkäjänteisemmän tutkimustyön että velvoittaneet tulokselliseen toimintaan. Toinen on Suomen Akatemian rahoittama tutkimus- ja kehittämisprojekti "Työssä oppiminen ja kehittävä transfer" (1998–2004) ja toinen on EU:n COST projekti "Flexibility, transferability and mobility in vocational education and training" (1997–2002).

Näiden projektien tematiikan virittämänä ryhmään on vuosien varrella liittynyt opintojaan tekeviä tai muuten tutkimusta tekeviä henkilöitä, jotka ovat tuoneet mukanaan yksittäisiä muita projekteja ja laajentaneet tutkimusaiheillaan ryhmän asiantuntijuutta. Moni ryhmän jäsenistä toimii ammattikorkeakoulun opetus- ja/tai kehittämistehtävissä. Vuonna 2004 ryhmän johtajan tehtävät siirtyivät VTT Ritva Engeströmille.

Tutkimusryhmän teoreettisen pohdinnan keskeinen alue liittyy ekspansiiviseen oppimiseen. Kansainvälisesti puhutaan niin sanotusta *transfer*-tutkimuksesta. Tutkimusryhmän ideoimaa käsiteparia "kehittävä transfer" on tutkittu ja kehitelty työelämälähtöisen oppimisen viitekehyksenä. Suomessa käytetty käsite on kehittävä siirtovaikutus.

Ekspansiivisella oppimisella tarkoitetaan ihmisten oppimista tavalla, jossa he itse kehittävät omia elämänkehikkojaan ja toimintajärjestelmiään. Tutkimusyksikön luoma Kehittävä työntutkimus nojautuu ekspansiiviseen oppimisteoriaan. Kehittävällä transferilla tavoitellaan vastaavasti oppimisen siirtovaikutuksen parantamista *tarkastelemalla siirtoa uuden tiedon tuottamisena eri toimintajärjestelmien – oppilaitoksen ja työpaikkojen – vuorovaikutuksessa*. Projekteissa on tutkittu, minkälaisilla välineillä ns. *rajavyöhykkeitä ja yhteisiä rajakohteita* voidaan synnyttää ja minkälaista

toimintaa niissä saadaan aikaan. Jotta rajojen ylittämistä on voitu tutkia, ovat käytännön kehittämistyö ja tutkimustyö edellyttäneet toisiaan. Projekteissa on rakennettu hyvin konkreettisia *rajanylitysfoorumeita*, kuten *oppimisstudio*, *hanketyöpaja* ja *kulttuurilaboratorio*.

Toiminnanteoreettinen viitekehys antaa hyvän pohjan *interventio-*tutkimukselle, joka on osallistavaa työn kehittämistä. Perinteessä korostetaan käytäntöjen *historiaa* ja tulevia mahdollisuuksia *lähikehityksenä*. Perinne yhdistää eri alojen osaamista, sillä tutkimus toteutetaan yhdessä käytännön toimijoiden kanssa, jotka tuovat projektiin mukanaan oman alansa substanssiosaamisen. Kehittämiseen kuuluu myös uusien tietolähteiden ja tietoa tuottavien osapuolten määrätietoinen hakeminen (benchmarking). Eri menetelmillä (tunnetuin kehittämismenetelmä on yksikön kehittämä Change Lab, muutoslaboratorio) rakennetaan vyöhykettä, jossa *toimintaa voidaan uudelleenarvioida, luoda visiota uusien käytäntöjen kehittämiseksi ja tuottaa uusi toimintamalli*. Tämä moniääninen ja monialainen kehittäminen on edellyttänyt tieto-opillisesti osaamisen uudenlaista jäsentämistä. Lisäksi tarvitaan osallistujien innovatiivista positioitumista asenteella "kaikki voivat oppia, ei ainoastaan opiskelija".

Ryhmän transfer-tutkijat ovat todenneet, että kehittävää siirtovaikutusta voidaan saada aikaan vain työskentelemällä konkreettisesti jonkin kehittämishankkeen parissa ja että *vuorovaikutus ja keskustelu* voidaan nähdä yhtenä keskeisenä tutkimisen alueena kehittävän siirtovaikutuksen edistämiseksi. Näillä havainnoilla ja lähtökohdilla on tärkeitä yhtymäkohtia ammattikorkeakoulujen toiminnan kehittämiseen, kun niissä vastaanotetaan asetettu vaatimus tutkimus- ja kehittämistoiminnasta. Transfer-tutkimuksessa oppilaitos nähdään uudessa aktiivisessa roolissa työelämän kumppanina työelämän kehittämisessä.

Tutkimusryhmän merkitys jäsentensä kehittämis- ja tutkimushankkeille perustuu kokonaisvaltaiseen toimintatapaan, jolla Toiminnan teorian ja

kehittävän työntutkimuksen yksikkö *yhdistää teorian ja käytännön*. Kun tuotetaan käytäntöä koskevaa tietoa sekä asiantuntijoiden että käytännön työntekijöiden kautta, tarvitaan *teoreettisia välineitä*. Välineitä kehitetään ja käytetään sekä uuden käytännön rakentamiseen että toimijoiden moniäänisen dialogin purkamiseen. Tiedeyhteisöissä kiinnitetään huomio *käsitteellistämiseen, mallintamiseen ja ylipäänsä uusien representaatioiden tuottamiseen*. Malleja käsitellään käytäntöjen yleistyksinä.

Tutkimusryhmä on kuluneen vuoden aikana käsitellyt ryhmän jäsenten meneillään olevien väitöskirjatutkimusten esille nostamia aiheita (esim. merkitysteoriaa), käden taitojen vygostkilaista ymmärtämistä sekä projektin "Työtoimintojen kehittäminen AMK:n ja työelämän yhteistyöverkostoissa" (TYKES) tuloksia. TYKES-projekti viritti projektin tutkijoissa ja ammattikorkeakoulun opettajissa myös tarpeen lähteä kehittämään ja tutkimaan kirjoittamista ja sen genreä ammattikorkeakouluissa. Dos. Pirjo Lambertin johdolla, jolle kuuluu myös kunnia tutkimusryhmän alkuperäisestä ja jatkuvasta ideoinnista, käynnistyi Haaga-Helia AOKK:ssa hanke (2005–2008), jossa sekä kartoitetaan kirjoittamisen nykytilaa että pilotoidaan monimuotoista hankekirjoittamista uusien työkalujen avulla.

Tämäntyyppiset hankeet edustavat hyvin *käytäntölähtöistä tutkimusta*, joka on paitsi kasvatus- ja opettajakoulutustieteiden myös muiden käyttäytymis- ja yhteiskuntatieteiden *ajankohtainen kysymys*. Tutkimusryhmän haasteena on seurata ja osallistua alueesta käytävään keskusteluun. Menetelmiä koskevan keskustelun lisäksi käydään keskustelua monitieteisen ja interventionistisen tutkimuksen *näyttö- ja arviointikriteereistä* erilaisten rationaliteettien, vastuun, dialogisuuden ja kommunikaation näkökulmista.

Tutkimusryhmän nykyisenä johtajana koen ryhmän merkityksen oppimisen näkökulmasta suureksi ja työskentelyn erittäin mieluiseksi. Olen perustutkinnoltani sosiologi ja väitellyt toiminnanteoreettisessa viitekehyksessä lääkärinvastaanotoilla tapahtuvasta vuorovaikutuksesta. Ennen ja jälkeen

väitökseni olen tutkinut työelämän eri aloilla tapahtuvaa muutosta kehittävän työntutkimuksen välineillä ja tässä yhteydessä toiminut en vain aikuiskasvatuksen vaan myös esimerkiksi terveydenhuollon ja koulupedagogiikan kentillä.

Tällä hetkellä olen tutkijana tieteellisessä koordinaatio-tiimissä, jonka tehtävänä on hahmottaa yhteistä monitieteistä suunnittelua (co-evolution & co-design) edellyttävän mittavan kansainvälisen EU -hankkeen "Knowledge Practices Laboratory (KP-Lab)" tutkimusstrategia. Hankkeen tavoitteena on tuottaa teknologisesti kehiteltyjä uusia tietokäytäntöjä. Informaation saamisessa ja tiedon tuottamisessa minulle ovat tulleet tärkeäksi suhdeverkostot, jotka sijaitsevat ihmisryhmissä oman ryhmäni ulkopuolella. Tällaisen horisontaalisesti laajenevan suhdeverkoston toimintatapa on onnistuessaan yhteiskehittelyä. Tutkimusryhmänikin toiminnan näen yhteiskehittelyn näkökulmasta, jossa substanssiosaajilla (ammattikorkeakoulujen opettajat) ja edustamalla akateemisella yhteisöllä on yhteinen intressi tuottaa uutta tietoa. Tavoitteena on *hallita muutosta ja toiminnan käsittämistä oppimisen, osaamisen ja opettamisen toimintajärjestelmissä.*